

פרשת וַיִּשְׁלַח

צורה תעשה לך - וישלח

לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל - האם השם יעקב נפסל?

פרשתנו פותחת בסיפור המפגש בין יעקב ועשו. יעקב חושש מאוד מתוצאות המפגש ונוקט בשלוש דרכי פעולה: תפילה, משלוח דורונות והיערכות למלחמה. ההכרעה בין יעקב ובין עשו אינה מושגת בשדה הקרב, אלא במאבק רוחני עם המלאך, שרו של עשו, "וַיִּאָּבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר". לא זו בלבד שיעקב אינו נכנע, "וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיַּגַּע בְּכַף יָרְכּוֹ וַתַּקַּע כַּף יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּהֶאָבְקוֹ עִמּוֹ", אלא הוא גם דורש מהמלאך את לברכו. בסופו של המאבק, המלאך מברך את יעקב ומודיע לו על שינוי שמו, "וַיֹּאמֶר, לֹא יַעֲקֹב יִשְׂרָאֵל כִּי אִם יִשְׂרָאֵל כִּי שְׂרִיתָ עִם אֱלֹקִים וְעִם אַנְשִׁים וְתוֹכַל".

לאחר סיפור דינה, שב הקב"ה ומודיע ליעקב, "שִׁמְךָ יַעֲקֹב לֹא יִקְרָא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שִׁמְךָ. וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל". בפרשתנו נולד השם 'ישראל', השם המלווה אותנו עד היום. אך האם בוטל מאז השם יעקב, או השימוש בו? לא צריך להתאמץ, כדי לגלות שהתורה ממשיכה להזכירו בשם יעקב, ואפילו הקב"ה קוראו בשם זה לפני שהוא יורד מצרימה - "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמֵרָאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הֲנִי". הגמרא מתייחסת לשאלה זו, וקובעת כי השם יַעֲקֹב אינו בטל, עם קבלת השם יִשְׂרָאֵל, אלא הופך להיות טפל אליו.

כדי להבין את פשר הדברים ואת המסר שבהם, מצד חסידות ופנימיות, עלינו לרדת לשורשי המלים. נתייחס תחילה למאבק, משרש א.ב.ק. "וַיִּאָּבֶק אִישׁ עִמּוֹ". לפי הפשט המאבק בין שניהם, ריבוי התנועה, גרם להם להעלות אבק רב מהזירה. רש"י מביא פירוש נוסף המדבר על פעולה דרך חיבוק (חיבור). ואכן אם נבחן שורשים אחרים, המסתיימים בצירוף האותיות 'בק', נגלה בנוסף ל-ח.ב.ק., גם את ד.ב.ק., פעולה שניתן לראות בה מעין "חיבוק" מתמשך, ללא הפסק. גם השורש ר.ב.ק. שמשמעו קשירה צפופה של "עגלי המרבץ" לצורך פיטומם. וגם המילה 'אבוקה', להבדיל מנר, בנויה על קליעה וחיבוק של מספר פתילות. צורה זו של מאבק, דרך חיבוק, כמו באה לרמז לנו על דרכו של היצר הרע, של העומס. הוא פושט זרועותיו לקראתנו, כמזמין אותנו לחיבוק, ואובק אותנו. הוא מכניס אותנו אל מתחת לגלימתו, מעטה הנראה דק, אך חשוב לזכור שמדובר באבק, המקשה על הנשימה (הנשמה והרוחניות) ועל הראייה.

לכאורה, המאבק הסתיים, ולכאורה, יַעֲקֹב הוא המנצח, אך התורה מספרת לנו ששרו של עשו, הצליח לפגוע בכומר עמידתו של יעקב, "וַתַּקַּע (מלשון 'נקע') כַּף יָרֵךְ יַעֲקֹב", שנתרחקה עצם מחברתה, ונתקעקה יציבותו של יעקב, עד כי "וְהָיָא צֶלַע עַל יָרְכּוֹ". מעניין, שצליעה היא הליכה, כאשר הגוף אינו זקוף וישר, אלא מתעקם ונוטה הצידה, בדומה לַצֶּלַע, הנוטה אף הוא לצידו של הגוף. האם מדובר בבעיה זמנית וחולפת? בעיה זו של הליכה, משאירה רישום משמעותי מאוד בהלכה, והיא בתוקף מאז ועד היום, "עַל כֵּן לֹא יֵאָכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנֶּזֶה אֲשֶׁר עַל כַּף הַיָּד עַד הַיּוֹם הַזֶּה". על פי האר"י ז"ל, ארע המאבק בתשעה באב ורישומו הרוחני הקשה, המשיך ללוות את עם ישראל ולהשפיע עליו. מדובר בחורבנם של בית ראשון ובית שני, בחטא המרגלים ובגזירות קשות נוספות (כמו גירוש ספרד) שניחתו על עם ישראל ביום זה. לאמיתו של דבר, לא יעקב הוא הנפגע העיקרי, כי אם זרעו, יוצאי חלציו לאורך הדורות, במסגרת המאבק המתמשך. לכך מרמזת הפגיעה ב"יָרֵךְ יַעֲקֹב" דוקא, כי צאצאיו של יעקב קרויים בתורה גם "יִצְחָק יָרֵךְ יַעֲקֹב".

ומהו המסר שאנו יכולים להפיק מסיפור המאבק בחיי היומיום שלנו? ראשית, ברור לנו שלא יעקב הוא היוזם, ואילו היה הדבר תלוי בו, היה נמנע כנראה מן המאבק, או לפחות מהצורה בה הוא בא לידי ביטוי (דרך קרבה גופנית וחיבוק). שרו של עשו, אינו מייצג בהכרח רע גלוי ומובהק, שכן, ברור לנו שבמקרה כזה, לא נרוץ לקראתו כדי ליפול על צווארו. כאשר יעקב פונה אל הקב"ה בבקשת עזרה, הוא אומר "הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי יָרָא אֹנְכִי אֹתוֹ". לשם מה נדרש כפל הלשון, גם "מִיַּד אָחִי" וגם "מִיַּד עֵשָׂו", והלא חד הם? אלא שבכך מרומז אופי הפעולה של היצר. ראשיתה, התנהגות מחבקת ו"אוהבת" כמו זו של אח, אך סופה ותוצאותיה, "וְהַיָּדִים יָדֵי עֵשָׂו" ("על חרבך תחיה...").

עשו אכן מציע לו בפגישתם להתנהל יחד, אל מקום אחד, בו יחיו יחדיו, "וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנִלְכָּה וְאֶלְכָּה לְנַגְדָּךְ". בזכרוננו הטרי של יעקב, שזה עתה הצליח לברוח מלבן, עדיין חרותים משפטי החיבה שלבן הרעיף עליו בהגיעו לחרן, "הֲכִי אָחִי אֶתָּה וַעֲבַדְתָּנִי חֲנָם הִגִּידָה לִּי מֶה מְשַׁכְּרֶתְךָ". רק אחרי עשרים שנות "חיבור" כאשר הוא מנסה להיפרד ממנו, או אז הוא מגלה, כי לבן אינו מוכן לוותר על "שלו". לבן מגייס את כל חילותיו כדי להשיב לעצמו את מה "ששייך לו", כפי שאינו בוש לטעון, "הַבְּנוֹת בְּנֹתֵי וְהַבָּנִים בְּנֵי וְהָצֵאן צֶאֱנִי וְכָל אֲשֶׁר אֶתָּה רָאָה לִּי הוּא". כמו אומר הוא ליעקב, "נִדְמָה לְךָ שִׁבְחָלִיכְתָּךְ עִמִּי, עֲשִׂיתָ לַעֲצֶמְךָ, אֵךְ לַמַּעֲשֶׂה, לֹא זֶה בִּלְבַד שְׁלָא קִנִּיתָ בְּכֶךָ דָּבָר לַעֲצֶמְךָ, אֲלָא שְׁכָל הַתּוֹלָדוֹת מִחִיבּוֹר זֶה, לֹא הוֹלֵדָת אֲלָא בַעֲבוּרִי, בַּעֲבוּר הַצֵּד הַהַפּוֹךְ מִהַקְדוּשָׁה". למזלו של יעקב היה הקב"ה עמו, ומנע את לבן מלקיים את זממו (לנשל את יעקב ולגדל את בניו בדרכו שלו, של לבן הארמי). לכן אומר יעקב "כִּי יָרָא אֹנְכִי אֹתוֹ", חושש אני מחולשתי, מחיבוקו החם, מהצעותיו המפתות, העוללות לגרום לי ללכת איתו, "פֶּן יָבוֹא וְהִפְנִי אִם עַל בָּנִים", כפי שהיה בכוונתו של לבן, לעולל לי.

יעקב מבין ששמו המלמד על מהותו ורומז על שליחותו, על תפקידו בעולם הזה. בראשו של עשו מטען רוחני גבוה הכלוא בתוך הקליפה הגופנית הגסה שלו. עליו לחבר את הראש (המיוצג ע"י האות י' שבשמו) עם העקב (י' + עקב = יַעֲקֹב). אך הוא מגלה שמדובר באנרגיה עצומה, המחייבת תהליך אטי של פריקה, של הוצאת הניצוצות מעשו במינון נכון, לאורך דורות. לפיכך, משיב לו יעקב "יַעֲבֹר נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עֲבָדוֹ וְאֶנִּי אֶתְנַהֵּלָה לְאִטִּי לְרֹגֶל הַמְּלֹאכָה אֲשֶׁר לִפְנֵי וְלְרֹגֶל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר אָבֹא אֶל אֲדֹנִי שְׁעִירָה". יש לפני מלאכה ענקית וכמעט כולה תיעשה על ידי ילדי, ובעיקר ע"י צאצאיהם, לאורך הדורות. מדובר בתרומה ענקית, בעיקר בתורה שבעל פה (בתלמוד) שיצאה מגרים מאדום (מזרעו של עשו) וביניהם, הנביא עובדיה, תרגום אונקלוס, שמעיה ואבטליון, רבי עקיבא, רבי מאיר ועוד, מה שאין כן בזרעו של ישמעאל! המלאך, שרו של עשו, מצדיק את שמו החדש של יעקב, באמרו "כִּי שְׂרִיתָ עִם אֱלֹקִים...וְתוֹכַל", שְׂרִיתָ מלשון שררה ושלטון, התגברות.

האם יעקב התמודד חלילה, עם אֱלֹקִים והתגבר עליו?! אם נזכור שהשם אֱלֹקִים מייצג הסתרה על אורו של הקב"ה (שם י-ה-ו-ה), ושל האור השופע ממנו בגלוי, הרי ניתן להבין על פי חסידות, שיעקב התמודד עם ההסתרה של האלוהות, וביכולתו למנוע את ההעלמה וההסתרה המיוצגים ע"י שם אֱלֹקִים (=86=הטבע). מאבק זה של יעקב, עם שרו של עשו, הוא נגד הסתרת האור האלוהי, ובעד גילוי, שאמור להימשך "עַד עֲלֹת הַשָּׁחַר". האם מה שהיה חסר ליעקב כדי לנצח, הוא "תאורה מתאימה"? ומהו הַשָּׁחַר, ומדוע על הַשָּׁחַר לעלות או להפציע?

בניגוד למה שרבים נוטים לחשוב, לא זו בלבד שהַשָּׁחַר אינו סוג של הארה, אלא הוא מייצג את החלק האחרון של הלילה שבו גם הלבנה והכוכבים אינם מאירים עוד, את החלק החשוך והשחור ביותר, כפי שמעיד עליו שמו. ועל דרך המשל, נראה חושך זה כמסך שחור המסתיר על אורות המאירים מאחוריו. מכאן נולד הביטוי "הפציע הַשָּׁחַר", בדימוי של קרני האור, שכמו פוצעות וקורעות חורים במסך השחור. גם משימתו של יעקב אמורה להימשך עד עֲלֹת הַשָּׁחַר, עד שהמעטה השחור המסתיר על האלוהות, יעלה וייעלם בבוא הגאולה, כאשר נזכה לראות את משיח צדקנו בקרוב. אז תתקיים נבואתו של הנביא עובדיה, שהיה גר אדומי (מצאצאי עשו), "וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהָר צִיּוֹן לְשֹׁפֵט אֶת הָר עֲשׂוֹ וְהָיְתָה לָהּ הַמְּלוּכָה".

עדיין, יש כאן הישג גדול מאוד ליעקב, הישג שכמו רמז בדברי הנביא ישעיה, "וְהָיָה הָעֵקֶב לְמִישׁוֹר". פעילותו של יַעֲקֹב, אף שהיא נעשית בעוֹקְבָה, וכאילו ברמייה, כמו מקבלת אישור ויישור ע"י הקב"ה, הקורא את שמו "יַשָּׁרְאֵל". שם זה מהווה מעין "תעודת יושר" שהקב"ה כמו מעניק ליעקב, שם המעיד על הַיְשָׁרוֹת הפנימית של מעשיו. ומה שנראה בחיצוניות כפעולות קשות ופוגעות באחר, הרי מקורן הסמוי הוא בעצם ממידת החסד, א-ל, וכוונתן לטובה. ופעילותו של עם יַשָּׁרְאֵל, שני צדדים לה, בהתאם לנסיבות. פעמים שהיא חייבת להיעשות מצד יַעֲקֹב, של העשייה המאומצת, מול המוסר העקום המתייבב מולנו, ואז "וְעַם עֲקֹשׁ תִּתְּפֹל". התואר 'עֲבָדִי' (של הקב"ה) נסמך בדרך כלל לשם יַעֲקֹב דוקא, וכמו בא להבליט את העבודה המאומצת הנדרשת מצידו, כולל עיקופים והתפתלויות. ופעמים, כשיד יַשָּׁרְאֵל על העליונה, מלשון שררה, אזי קולו של עם יַשָּׁרְאֵל גובר ומשפיע, פעילות ישירה ופשוטה, בלא כל צורך במאמצים מיוחדים ובמניפולציות. ובקרוב בע"ה, עם הגאולה הבאה לקראתנו, ישמש עם יַשָּׁרְאֵל אור לגויים. השם יַשָּׁרְאֵל, בנוי מחיבור של שתי מילים – יִשָּׁר א-ל, במשמעות של יתן שררה ושלטון בידי הקב"ה וימליך אותו על כל העולם. זווית ראייה אחרת לשם זה, היא מצד פעולת הראייה, יִשָּׁר משורש ש.ו.ר, שעניינו ראייה. עם יַשָּׁרְאֵל לא רק יִרְאֶה אלוהות, אלא גם יִרְאֶה ויגלה את האלוהות לכל העמים שינהרו אליו, ויקבלו באהבה וברצון את הוראותיו ואת מנהיגותו, את השררה שלו.

חשיבה הכרתית

מורתי, הצדקת ימימה ז"ל, נהגה לומר, שחשוב מאוד שלא להתערבב עם העומס, בין אם מדובר בעומס שלנו או בעומס של הזולת, וכי חשוב לשמור על "מידת רוחק" מתאימה. כמשל פשוט לכך, ניתן להביא מקרה, בו אדם שומע את חברו זועק לעזרה. כאשר הוא מתקרב אליו, הוא מגלה שחברו שוקע בביצה. מרוב כאב והשתתפות בצערו של חברו, הוא עלול להתקרב אליו, על מנת לחלצו, עד ששניהם, עלולים לטבוע יחד, כשהם חבוקים. במקום זאת, עליו לסגת מיד לאחור, כדי להבטיח שהוא עומד על קרקע יציבה. אח"כ אולי יהא עליו אף להפנות עורף לחברו, החושב כי הוא נוטש אותו, כדי לחפש אחר חבל. ורק לאחר שהחבל בידו, הוא יכול לשוב, לזרוק אותו לחברו ולמשות אותו באמצעותו.

והנמשל: פעמים הרבה, רואים אנו בצרותיהם ובקשייהם של אנשים היקרים וקרובים לליבנו. נראה לנו, שאם לא נפעל מייד ובנחישות, כי אז אנו מפקירים אותם ומועלים באהבתנו. קודם לכול, עלינו לבדוק האם יש בידינו הכלים לכך. האם אין אנו הולכים לסכן את עצמנו ואותם, בצעדנו זה. התערבותנו המיידית ללא בדיקה מוקדמת של השטח, של יכולתנו ושל התנאים, הינה מתכון המגדיל את ההסתברות לכישלון. אולי נכון להסתייע במומחים ממני? כמו שכאשר אדם רוצה לקרוא את הכתוב על גבי דף, עליו לקרוב את הדף, אך עדיין עליו להרחיקו במידה סבירה מעיניו, כך גם השמירה על מידת רוחק, מאפשרת לראות את הדברים נכונה, יותר מאשר בצמידות. התערבות עם הרגש, לא תיטיב בהכרח עם התוצאות. ואז, לאחר צִפְּיָה ושיקול דעת, בע"ה נעשה ונצליח.

דבר חסידות

בכל עת שאדם מרגיש במחשבה זרה, כזו שאינה ראויה או אינה במקומה, יסלקנה וידחנה (מבלי להיאבק בה, אלא) ע"י מחשבה טובה.

(מעובד מתוך איגרות קודש – הרבי מליובאוויטש)

שבת שלום ומבורך

ח / ח / ח / ח

אם ברצונך לקבל את הגיליון במייל או במסרון, פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691